

ДВІ ПІСНІ НА ДВА ГОЛОСИ
Ніна Гуйванюк (Царук) – Ольга Царук (Опанасюк)
у своїй поетичній та фольклористичній творчості

Голосом душі

Рец. на кн. : *Царук Ніна. Душі моєї білий птах... : Поезії.*
(Чернівці : Букрек, 2012. – 136 с.).

В осяганні народних джерел

Рец. на кн. : *3 голосу мами : Фольклорний світ села Волиці / укладач Н. В. Гуйванюк*
(Чернівці : Чернівецький національний університет, 2013. – 352 с.).

Біографічні довідки: *Гуйванюк (із дому Царук) Ніна Василівна* народилась 1949 року в селі Волиця Славутського району Хмельницької області. Закінчила філологічний факультет Чернівецького університету, аспірантуру й докторантуру. У 1978 році захистила кандидатську, у 1994-му – докторську дисертації, у 1996-му отримала звання професора. Із 1994 року завідує кафедрою сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Авторка понад 300 наукових праць, зокрема й монографій, підручників та посібників.

У роки студентської юності член університетської літстудії імені Степана Будного. Поезії друкувалися в обласній пресі.

Царук (із дому Опанасюк) Ольга Юхимівна народилась 1928 року в селі Волиця на Хмельниччині, де мешкає і тепер. Закінчила 5 класів школи, фабрично-заводське училище. Працювала на Поніківській паперовій фабриці, у колгоспі, на інших роботах. Мати чотирьох дітей. Найстарша з них – Ніна, Ніна Василівна Гуйванюк.

Про те, що Ніна Василівна пише, пише, особливо не виставляючи створюване на показ, я знала віддавна; почутий якось із її проникливого і водночас твердого голосу вірш про ріку життя та прозу днів як горизонталь, молитву як вертикаль, поезію як вертикаль був, однак, зовсім неаматорським і, пригадую, вразив усіх не лише афористичністю, але й дерзновенним прагненням розмежувати справжнє і несправжнє, вічне і скороминуще та суєтне. Про те, що ця моя добра університетська викладачка зважилась оприлюднити творчість різних років як збірку, цілісність, до певної міри, може, й свою поетичну біографію та про довголітній фольклористичний інтерес Ніни Василівни довідалась недавно, коли услід за лірикою нею було споряджено у світ окремою книжкою величезний пласт народнопісенного матеріалу, званого мамою – Ольгою Юхимівною. Роботи ці – несподівані й закономірні! – задекларували широкий філологічний статус авторки, розповіли про унікальний пісенний талант її матері, не кажучи вже про те, що додали цим цікавим суто людським індивідуальностям іще більшої принади.

Принади ж новим книжкам додали навіть їхні назви – усі з голосу душі Ніни Василівни, як і художнє оформлення: у кетягах калини – титульна сторінка фольклористичних записів, у товаристві витончених ілюстрацій авторства художниці Раїси Рязанової поезія. Праця, що „в творчість перейшла”, напевно мусить бути ще й явищем естетичним.

Голосом душі

Царук Ніна. Душі моєї білий птах... : Поезії. – Чернівці : Букрек, 2012. – 136 с.

Компонуючи збірку – цю свою солідну презентацію, певно, що найдорожчого з поетичних набутоків, Ніна Василівна, схоже, одразу ж відхилила хронологічний принцип. Тому в межах циклічно впорядкованої лірики і фігурують твори якщо й датовані, то різними роками і десятиліттями, але, зрозуміло, об'єднані тематично та ідейно. Втім, у кожному з циклів, кожній з поезій (навіть коли вони ніби й для інших голосів) душа ліричної героїні промовляє з однаковою

щирістю та схвильованістю. Отак хвиля за хвилею відчайдушність молодості змінюється розважливістю зрілої пори життя, щоб знову оживати й оживати в попередніх настроях („*Не знаю, чи весна, чи юнь / Порив цей будять...*”). Тому межі, котрі пролягають художнім простором, умовні, іноді, як у циклах „Перші почуття”, „Присвяти”, – м’який натяк на часові координати душевно-емоційних сплесків.

Ядро книги, власні моральні засади означаються уже в першій групі творів – „Витоки” – через співвіднесеність із рідним селом, найближчою ріднею та власною родиною. Тут багато життєвої конкретики, як висловився автор передмови Богдан Мельничук, рідне село Ніни Василівни Волиця постає зі своїми неповторними рисочками, водночас такими, в яких кожен із нас упізнає свою Волицю, радісні і трагічні події конкретної сімейної хроніки (народження донечки, срібне і золоте весілля батьків, дочасна смерть брата, до речі, мого однокурсника – розумного і красивого Сашка Царука) заторкують душу, хоча й співвіднесені з визначеною людською реальністю. Але весь цей по-своєму унікальний досвід інтерпретується художньо, внаслідок чого „*пробуджується галасом дитячим ранок – / Днини нової вісник*”; пісня народжується, мов зерно; рядочком у хаті сідають літа батьків; у білій сукні, вельоні, козушку із даліни літ бачиться мама; „метеликом чорним на білім холоднім хресті” зостається братів образ; тут усе життя танцюють широко і натхненно двоє люблячих сердець і зроджуються заповіді доньці й онукові: через спонукально-наказовий тон самих тільки дієслів, не кажучи про їх семантику („Сотвори, побудуй...”), унаслідок чого постає ідеальна картина нових історій життєдіяльності дорогих людей – така, якою хоче бачити душа ліричної героїні – цієї, схоже, alter ego самої авторки.

В інших розділах тематика й проблематика творчості розпросторюється, набирає і культурологічного звучання (присвяти В. Стефаникові, О. Кобилянській, Лесі Українці, С. Будному, навіяні ремінісценціями з їхніх писань, вірші, надихані музикою Баха та піснями Н. Яремчука). Відтак думка лине ще далі за мистецькі овиди, співвідносячись у тому ж циклі „Вічне” з образом самого Христа („Очі Ісуса”) а чи філософією людських взаємин і унікальними можливостями їх оприявлення („Слова”). Філософський настрій, відстороненість од суєти життя тут явно домінують, іноді здається, що лірична героїня почуває себе уповні щасливою лише там, де світло, краса, шляхетні стосунки. Насправді ж повноту буття вона вимірює і полярними категоріями з реальності, чутливо зауважуючи в „Менуегі” Баха мінор і мажор, у просторі неба сонце і хмари, у просторі життя людини сум і радість, плач і сміх, у просторі стосунків із Всевишнім „*тих, хто з надією в серці чекає і вірить*”, і кому ще належить „*зустрітись із поглядом Божого Сина*” й побачити „*душу гріховну свою у зінцях Його...*”. Зрозуміло, що віднесено до вічного і що освячується і поетизується, до чого / кого, здається, таки найбільше лине думка поетеси:

*Наспівай мені тих чорнобривців,
Що весною насіяла мати,
Я у пісню прийду подивиться
На свій рідний поріг коло хати...
Наспівай мені тих чорнобривців...*

(„Назарієві Яремчукові”)

Очевидно, тільки достатньо глибокі витоки здатні допомагати нам складати ціну вартостям і відмежовувати суєтне од вічного.

Кількісно найчисельніший і особливо багатоманітний на тематикою, настроями, почуттєвою гамою цикл „Миттєвості”. У ньому вихоплене з потоків часу громадське, особистісне, суто природне осмислюється як неповторне і однаково важливе. Тому, очевидно, й прагнулося передати словесно, як „*пестяться у веснянім теплі / Над річкою вербові котики*”, „*волошка в росянім вінку, / Викупавшись у ранковій рані, / Зводиться на ніженьку тонку*” чи як „*дідові роки сіно косили*”, ходили по світу три долі („*Ой, дві веселі, а третя – смуток. / Обом кохати, обом любити, / Одній же долі у парі бути*”). Піднесені, романтичні, сповнені й народнопісенної символіки настрої молодості і тут закономірно єднаються з переживаннями складнощів життя і його неминучими втратами: „*на гілці порожнє гніздечко пташине / Нагадало мені колиску*”; обтяжена гризотами жінка, на весіллі у сусідів пішовши в танок, раптом постала зовсім іншою – „*як та юна смерічка*” („*хоч танок той веселий / Сумом кожному душу проймав*”); заплакав горіх, підслухавши розмову хворого тата зі своєю донею („*Не раз сльоза примусить повертатись / До*

миті, коли ми стояли втрьох. / Стоїть горіх. / Та вже немає тата – / Забрав його з лікарні прямо Бог”). Простий, позбавлений зовнішніх красивостей вислів думки, виявляється, може справляти ще більше враження, якщо за ним стоїть, крім думки, те „щось”, без чого творчість, надто штука поетична неможлива.

Але це і творчість, не обділена красою форми, котра – і в свіжості нових лексем (*глибінь розхвилена, золотолисті днини, листянозелений вирій* та ін.), жанрово-строфічному розмаїтті (колискова тут гармонійно сусідить із патетичнішим посланням, елегія з медитацією, лаконічний двовірш як текст із улюбленими катренами, а в деяких творах навіть дев’ятирядковою строфою), краса – і в численних справді художніх засобах, вишуканій стилістиці (чого варті у сповідальному „Мені приснилося, що я трава...” обрамлення кожної строфи поетичним кільцем, виразний музичний малюнок вірша „Не живу, а танцюю...”, побудова на прямих ремінісценціях із Лесі Українки – як відповідь їй – поезії „Триптих”) та ще багато що інше.

Загалом же книжка залишає по собі дивовижне відчуття доторку до душі у своєму художньому еквіваленті, душі, справді схожої на добру білу птаху, яка прагне обійняти крилами світ – і обіймає його, прагне згармонізувати його наскільки можна – і гармонізує. Закони творчості передбачають-бо одвітну реакцію з боку читачів, а це її, творчості, мабуть, найголовніше покликання.

В осяганні народних джерел

З голосу мами : Фольклорний світ села Волиці / укладач Н. В. Гуїванюк. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2013. – 352 с.

Інша книжка, до якої Ніна Василівна має пряму причетність, також зі своєю багатолітньою історією. У передмові до неї упорядниці зізналась, що почала збирати фольклорні записи своєї мами Ольги Юхимівни Царук (Опанасюк) іще з 1960-х років, там же схвилювано розповіла про рідне село, своїх ближчих і дальших кривних, гарні родинні традиції, мамину любов до пісні – любов, котра й зумовила феноменальне знання великого пісенного матеріалу і прагнення доньки зберегти його не лише на рівні серця та власної пам’яті, але й пам’яті загальної. До старань Ніни Василівни прилучилася й уже її донька Інеса, також науковець, блискучий фахівець із класичної філології, та найбільше прилучилась, певно, таки сама Ольга Юхимівна, яка, читаємо у передмові, довгими вечорами після напруженого робочого дня чи то в колгоспі, чи на лісохімзаводі, чи на Понінківській паперовій фабриці „списувала дрібненьким почерком тонкі і грубіші зошити, записувала з пам’яті ті пісні, яких навчилася від свого батька, від односельців...”

Отож ниточка зв’язку між поколіннями не обірвалась, більше того, з виходом книжки вона вийшла на якісно новий рівень: сьогодні ця робота бачиться цілком своєю в контексті вже знаних у фольклористичній науці зібрань текстів, записаних від однієї особи, а саме: від подолянки (з Вінниччини) Явдохи Зуїхи (в записах та упорядкуванні Гната Танцюри), від народної співачки з Бойківщини Параски Павлюк (в записах та упорядкуванні Василя Сокола), від волинянки Уляни Кот (в записах та упорядкуванні Кузьми Смаля); тексти народних пісень також із Бойківщини від своєї матері Ганни Ільницької записав і видав окремою збіркою письменник та літературознавець Микола Ільницький.

„З голосу мами”, таким чином, продовжила естафету, зарепрезентувавши й собі на лінгвістичному рівні (зі збереженням фонетично-лексичних особливостей) народну художню творчість, котра побутує у конкретному селі на Поділлі, до того ж у її органічному зв’язку з історією та культурою народу, життям окремої родини, її високою мораллю та ідеалами. Власне, передмова, прикінцеві спогади, численні світлини, добірка поетичних писань самої Ольги Царук ніби відхилили перед широкою читацькою аудиторією завісу над цілим материком, іще раз підтвердили, наскільки пісня допомагала нашим людям жити, зберігаючи міць духу, як дали розуміння, звідки бере початок поетичне і, як сказано, загалом широке філологічне обдаровання Ніни Василівни.

Та головним у книжці є, зрозуміло, фольклорний матеріал, багатий і цілком фахово скомпонований у розділі: спочатку подано чималеньку, із 12 одиниць, добірку колискових, далі календарно-обрядові твори (а це 26 колядок та щедрівок, 8 веснянок, стільки ж пісень купальських, 3 жнивварських – „жнивварочок”), відтак іде 23 історичних пісні, 60 родинних, 73 пісні

про кохання, 23 ліричних, 70 жартівливих; завершують збірку розкішний запис весілля у селі Волиці та чималенька в'язанка прислів'їв і приказок.

Переглядати ці записи – все одно що у дивовижному калейдоскопі спостерігати за різноманітним скелець, кожне з яких по-своєму яскраве та привабливе. Це широченний спектр одягнених у поетичну одіж емоцій, створених народом і давним-давно, а подекуди і в часі нашому. Зрозуміло, що око довше зупиняється побіч цілком невідомих пісень, проте і в популярних зразках закріплюються ті нюанси, котрі роблять тексти новими варіантами інших. Так, в одній із моїх найулюбленіших „Ой, чий то кінь стоїть” (у Волиці співають „Ой, що за кінь стоїть”) акцентується на великій чутливості дівчини (подавши парубкові рученьку, вона „*три рази зомліла*”); у пісні „Розпрягайте, хлопці, коней” козаченько „*дарив, дарив їй [своїй обраниці] колечко*”, відтак проказав, очевидно, на місцевій говірці: „*Знаю, знаю, дівчинонько, / Чим я тебе огорчив...*”; знаменита перлина Михайла Старицького „Виклик” („Ніч яка, Господи! місячна, зоряна...”) (у Волиці співають „Ніч яка місячна, зоряна, ясна...”) на трьох куплетах „уривається”, але й „подовжується” на чотири нові; „подовження” позначене достатньо високим естетичним чуттям (дівчина „*пісню співала тоді на гітарі, / а хлопець їй в очі дививсь*”; „*Я був тоді скований, мов ланцюгами, / Тим щирим коханням твоїм, / І ти мою душу в той вечір чарівний / Забрала, голубко, зовсім*”). Одне слово, тут є що досліджувати, скажімо, тим, хто цікавиться явищем варіативності, окремими жанровими різновидами пісень чи фольклором Подільського краю загалом.

З огляду на наш прагматичний (у гіршому сенсі) час, щораз більшу девальвацію духовних цінностей володіння Ольгою Юхимівною Царук такою скарбівнею пісенного матеріалу по-доброму вражає і захоплює, як захоплює потужне й дуже благородне старання Ніни Василівни пошанувати те знання і все варте пошанування з історії свого роду; власне, так сьогодні чинить увесь культурний світ.

Отож кожна з обговорюваних книжок уявляється мені піснею на два голоси. У поетичній перед веде Ніна Василівна, а в парі з її голосом учувається голос її мами („Усі ми з голосу мами”, – справедливо написали Ви, Ніно Василівно, в автографі на подарованій мені книжці...). В іншій збірці-пісні тон задає і у свої 85 літ молодий, звучний, здатен брати найвищі ноти голос Ольги Юхимівни, а до нього трепетно горнеться проникливий голос найстаршої доні. Пісні линуць над Буковиною, Поділлям, дальшими краями, і світ завдяки цьому злагодженому співу, його дивовижній енергетиці насправду стає світлішим та щасливішим.